

VAN'DA DEMOKRAT PARTİ TEŞKİLATLANMASI (VAN DEMOKRAT PARTY ORGANIZATION)

Yrd. Doç.Dr. Mehmet PINAR*

ÖZET

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iç ve dış dinamiklerin zorlaması ile çok partili hayata geçmiş, çok partili yasama geçtikten sonra ilk önemli muhalefet partisi olan DP 7 Ocak 1946'da kurulmuştu. CHP iktidarına karşı ciddi ve güçlü bir muhalefet yürüten DP 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde iktidara gelmişti. DP'nin iktidara gelmesi Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, iktidarının ilk yıllarında büyük hamleler gerçekleştiren DP Van'da 2 Mayıs 1954 Genel Seçimlerinde gücünü daha da artırarak pekiştirmişti. 27 Ekim 1957 Genel Seçimlerinde Van'da DP'nin oy oranı düşmüştü.

Anahtar kelimeler: Van, DP, CHP, Türkiye, Adnan Menderes.

ABSTRACT

After second world war internal and external conditions forced Turkey for transition to multi party system. After transition to multi party system foremost opposition party, which had founded in 7 January 1946, was DP strongly contravened to CHP government and came to power after election of 14 May, 1950. With accede of DP new period started in Turkey, in its years of govern D. P. effectuated important leaps and assured its position in DP May 2, 1954 General Election Van, further increasing the power of consolidated its October 27, 1957 General Election in Van percent of the vote fell DP

Key words: Van, DP, CHP, Turkey, Adnan Menderes.

GİRİŞ

DP, 7 Ocak 1946 tarihinde dördü takririn reddedilmesi sonucu CHP'den ayrılan Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulmuştu.¹ DP kuruluşunun ardından tüm yurttaki teşkilatlanma çalışmalarını başlatmış;² teşkilatlanmada uygun gördüğü il ve ilçelere 3 kişiden 7 kişiye kadar Müteşebbis Heyet

---

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

¹ Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu Süreyya Ağaoglu Özel Arşivi,116/9.

² Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi*,(1908-1960),Tekin Yayınevi, İstanbul,1991, s.169; Şükrü Esirci, *Menderes Diyar ki*, İstanbul, 1967,s.55.

kurmuştu.³Celal Bayar,“Türkiye’nin dört tarafından partimizin şubelerini açmak için müracaatlar yapıyordu. Önümüzdeki seçimlere bir yıldan fazla bir zaman olduğu için, teşkilatın kurulması işini aceleyle getirmek istemiyor, partimize girmek isteyenlerin üzerinde titizlikle duruyorduk”⁴ diyerek taşra teşkilatlanmasının büyük bir titizlikle yürütüldüğünü ifade etmişti.

DP kurucuları, Anadolu’nun çeşitli yerlerine dağılarak teşkilatlanma çalışmalarını yerinden takip etmişlerdi. DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner teşkilatlanma çalışmalarını çok zor şartlarda sürdürdüklerini, maddi imkânsızlıklar ve teşkilatlanmayı üstlenecek işi bilen kişileri bulmakta zorluk yaşadıklarını belirtmişti.⁵ Teşkilatlanma ilk dönemlerde oldukça yavaş ilerlemiş, parti halk arasında ilgi görmüş; fakat teşkilatlanma girişimlerini sürdürenler bazı yerlerde valilerin engelleriyle karşılaşmışlardı.⁶ Ahmet Emin Yalman “ İlk zamanlarda genişleme imkânları şiddetli baskı altında idi. Her nerede teşkilat kurmak üzere bir müteşebbis heyet getirilse, bu heyet tek parti devrinin valileri ve CHP ocakları tarafından türlü türlü yollardan korkutuluyor, çekilmeye zorlanıyordu”⁷ diyerek bu düşüncüyü doğrulayan yönde bir ifade kullanmıştı.

Celal Bayar, teşkilatlanma çalışmalarıyla ilgili, “Partimizin yurt içinde serilip gelişmesi yolundaki çalışmalarımızdan bugüne kadar aldığımız netice bizi memnun etmektedir. Ağır ve dikkatli hareket etmemize rağmen, ilk il müteşebbis heyetini kurduğumuzdan beri, bir buçuk ay gibi kısa bir sürede on altı il merkezi otuz altı kaza merkezinde ve ayrıca bucaklarda müteşebbis heyetleri kurulmuştur”⁸ diyerek teşkilatlanma çalışmalarının iyi yönde olduğunu vurgulamıştı. DP Mayıs ayının sonlarında 34 il ve 160 ilçede;⁹ Haziran ayında ise, 40 il ve 200 ilçede teşkilatlanma çalışmalarını tamamlamıştı.¹⁰Adnan Menderes, 17 Temmuz 1946’da Aydın’da yaptığı

³ **Demokrat Parti Tüzük ve Program**, Ankara 1946,s.12.

⁴ Celal Bayar, **Başvekilim Adnan Menderes**, Derleyen: İsmet Bozdağ, Tercüman Yayınları, İstanbul 1986,s.49.

⁵ Kenan Öner, **Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi**, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1948,s.18.

⁶ Döndü Bal, **Demokrat Parti’nin Kuruluş Çalışmaları ve Çok Partili Siyasi Hayata Katkıları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Ankara 2001,s.115.

⁷ Ahmet Emin Yalman, **Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim**, İstanbul 1970,s.52.

⁸ **Cumhuriyet**,14 Mart 1946;**Tasvir**,14 Mart 1946.

⁹ Cem Eroğlu, **Demokrat Parti**, İmge Kitabevi, Ankara 1998,s.16.

¹⁰ **Vatan**,27 Haziran 1946.

konuşmada; Partilerinin kuruluşunda, CHP 'nin Doğu illerinde ve sınır illerinde DP 'nin asla teşkilat kurmamasını şart koştuğu iddiasında bulunmuştu.¹¹

A- DP 'NİN VAN'DA KURULUŞU VE TEŞKİLATLANMASI

Van'da DP Teşkilatı 20 Temmuz 1946'da Malatyalı Ahmet Metin tarafından kurulmuş,¹² Müteşebbis Heyet; Başkan Askeri Mütahhit Ahmet Metin, Muhasıpliğe Müteahhit Bahri Toktamış, Kâtipliğe Müteahhit Orhan Kaya, Üyelikler; Müteahhit Ahmet Özbayram, Şöför Burhan Aktürk, Şehir Kulübü Sahibi Halil Aktürk, Seyyar Satıcı Bahri Oskay'dan oluşmuştu.¹³ DP Van Teşkilatı'nın kurulmasıyla CHP'nin önde gelen üyelerinden Mehmet Zeki Özalp ve Abdurahman Boya, partilerinden istifa ederek DP'ye geçmişti.¹⁴

DP'nin Van'da kurulmasıyla birlikte, CHP, muhalefet partisini kontrolü altında tutmak için istihbarat çalışması yaptırmış, DP'nin kurucuları ile ilgili yapılan çalışmada, Ahmet Metin, Bahri Toktamış, Orhan Kaya'nın Vanlı olmadıklarını iş için Van'da ikamet ettiklerini; Ahmet Özbayram'ın iş için DP'de yer aldığını istenildiği takdirde CHP'ye geçebileceği rapor edilmişti. Halil Aktürk, Vanlı olup Diyarbakır ile iş yaptığını; Bahri Oskay, Başkaleli olup Van'da ticari bağlantıları olduğunu; Ahmet Özbayram, Bahri Oskay ve Halil Aktürk'ün istenildiği takdirde CHP'ye geçecekleri belirtilmişti.¹⁵ CHP, Ahmet Metin'in itibarını kaybettiği için DP'ye geçtiğini, askeri hastane işinde suistimale karıştığı, Hükümet Konağı inşaatı için müteahhitten 4.000 lira rüşvet aldığı için 6 aya mahkûm edildiğini öne sürmüştü.¹⁶ CHP, ilk dönemlerde DP'yi kontrol altında tutmak ve açıklarını kullanmak için istihbarat çalışması yaptırmıştı.

Van'da DP'nin teşkilatlanması seçim tarihine rastlamış, CHP, 5 Haziran 1946'da iki dereceli seçim sistemini değiştirerek, tek dereceli sistemini öngören tasarımı kanunlaştırmıştı. Seçim sisteminde önemli bir değişiklik sağlayan 4918 Sayılı Kanuna göre; seçimler tek dereceli, açık oy, gizli sayım yöntemiyle yapıldıktan sonra seçmen

¹¹ M. Serhan Yücel, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001,s.56.

¹² B.C.A.490.01/193.766.1-53;B.C.A.490.01/441.1825.1-31.

¹³ B.C.A.490.01/441.1825.1-30;C.H.P.'nin istihbarat raporlarında; Ahmet Metin'in zeki, iş adamı, menfaatini çok gözeten ruhen bozguncu itimada layık olmayan karışık ve cahil birkişi olduğu notu düşülmüştü.(B.C.A.490.01/193.766.1-53)

¹⁴ B.C.A.490.01/441.1825.1-28.

¹⁵ B.C.A.490.01/441.1825.1-28.

¹⁶ B.C.A.490.01/718.454.1-117.

pusulalarının yakılması kabul edilmişti.¹⁷DP'liler tek dereceli seçim sistemini memnuniyetle karşılamalarına rağmen seçim tarihinin 21 Temmuz'a alınması DP'yi endişeye sevk etmiş, Aydın ilinde bile tam olarak teşkilatını kuramayan DP, merkezden uzak olan illerde seçime girip girmeme konusunda tereddütler yaşamıştı.¹⁸

DP, Van'da seçim gününden bir gün önce kurulmuş olduğu için teşkilatlanma fırsatı olmamış, seçimlerde aday gösterememişti.¹⁹ DP, 1946 Genel Seçimleri'nde bağımsız adayları desteklemiş,²⁰bağımsız adaylar Emin Kürdüvan ve Edip Berkman halktan oy alabilmek için yoğun bir çalışma başlatmışlardı.²¹Van Seçim Kurulu, mahalle adlarını, seçmenin oyunu nasıl ve nerede kullanacağını ayrıntılarıyla halka duyurmuştu.²² C.H.P'nin Van il yayın organı niteliğindeki Yeni Yurd Gazetesi'nde seçimler öncesinde verilen "Parti Mücadelesi" başlıklı yazıda, muhalefet ve muhalefetin yayın organları eleştirilmişti. Van halkından partilerine ve Milli Şeflerine bağlı kalmaları istenmişti.²³ Seçim günü iktidar yanlısı Yeni Yurd Gazetesi: *"Bir gün evvelinden şehrimizin her tarafı bayraklarla süslenmiş bulunuyordu. Halk arasında seçim konusunda hararetle konuşmalar seçim gününe kadar devam ettikten sonra seçim günü sabahı bu konuşmaların ardı geldiği ve herkesin oyunu vermek üzere büyük bir sükûnet ve intizam içinde sandık başlarına gittiği görüldü. Seçim sabahı her tarafta davul ve zurnalar çalınmış ve bayraklarla süslü bulunan şehirde bir bayram havası yaratılmıştır. Halk çok neşeli idi. Sandık başlarında hiçbir parti münakaşası olmadan oylar verilmiş ve hemen herkes oyunu Cumhuriyet Halk Partisi adaylarına kullanmıştır. Büroların yaptıkları tespitlere nazaran seçime iştirak nispeti yüzde yüze varmıştır"*²⁴ CHP'nin seçimleri önde götürdüğünü öne sürmüştü.

117.650 nüfusa sahip olan Van, milletvekilliği için 3 aday göstermiş,²⁵DP'nin aday göstermediği Van'da, Emin Kürdüvan ve Edip Berkman bağımsız adaylıklarını

¹⁷Düstur, III. Tertip, XXVII, s.1325; Resmi Gazete, 6 Haziran 1946,No:6326;Tarhan Erdem, Anayasalar ve Seçim Kanunları (1876-1982), İstanbul 1982,s.190.

¹⁸ B.C.A.490.01/658.195.1-61.

¹⁹ Mustafa Albayrak, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960),Phoenix Yayınları, Ankara,2004,s,89;Erol Tuncer, 1946 Seçimleri, s.84.

²⁰ B.C.A.490.01/441.1825.1-31;Yeni Yurd, 22 Temmuz 1946;Van, 27 Temmuz 1946.

²¹ Van, 27 Temmuz 1946.

²² Yeni Yurd 24 Haziran 1946.

²³ Yeni Yurd,10 Temmuz 1946.

²⁴ Yeni Yurd, 22 Temmuz 1946.

²⁵ B.C.A.490.01/380.1605.1-16; Son Telgraf,19 Temmuz 1946;Van, 27 Temmuz 1946.

koymalarına rağmen seçimlerde herhangi bir varlık gösterememişlerdi.²⁶ Herhangi bir olayın yaşanmadığı ve olaysız geçen 49.442 seçmenden 45.229'un katıldığı seçimlerde C.H.P büyük başarı elde etmiş, İbrahim Arvas,²⁷Muzaffer Koçak,²⁸Rüştü Oktar²⁹milletvekilliğine hak kazanmıştı.³⁰ Rüştü Oktar'ın akrabalarını ve tanıdıklarını partide önemli görevlere getirmesi eleştirilere neden olmuştu.³¹

İbrahim Arvas, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden başlayarak 1950 yılına kadar aralıksız olarak 30 yıl boyunca C.H.P'den Van milletvekilliği yapmıştı. Nakşibendî tarikatının en güçlü kolu olan bu aile, hemen her dönem parlamentoya temsilci göndermişti. Taha-ı Nehri'nin devamı olan Arvasiler aşiret ve cemaat başlarının iç içe geçtiği ekonomik ve siyasal güç olarak nüfuzların ve güçlerini bütün hükümetler dönemlerinde sürdürmüşlerdi.³² Arvas, özellikle eğitim alanında yoğun çalışma yapmış, Meclis'te hararetli konuşmalar ve tartışmalara girmişti. Üniversitede İlahiyat Fakültesi açılması ile İmam-Hatip Orta ve Lise mekteplerinde din derslerinin okutulması yönünde takdir ve kanun teklifi vermişti.³³Milli Eğitim Bakanlığı'nın imam hatip ve vaiz yetiştirmediğini söyleyerek; bu görevin artık Diyanet İşleri'nin bir görevi olması gerektiğini söyleyerek yetiştirilecek olan din adamları ve verecekleri eğitim ışığında gençliğin aşırı sol akımlara katılmasının engelleneceğini vurgulamıştı.³⁴Bu girişimleriyle CHP politikalarından ziyade DP gibi muhafazakâr bir çizgide hareket etmişti.

²⁶ B.C.A.490.01/380.1605.1-7.

²⁷ İbrahim Arvas:1884'de Van'ın Başkale İlçesi'nde doğmuştur. Birinci Döne Hakkari Milletvekilliği'ne seçilmiş, Şemdinli Kaymakamlığı yapmış, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşundan beri C.H.P. görev yapmıştı.(B.C.A.490.01/325.1344.1-19.)

²⁸ Muzaffer Koçak: P.T.T. Memurluğu ve Müdürlüğü, Türk Ocağı, Kızılay, Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurulu Üyelikleri, C.H.P. İl İdare Kurulu Üyeliği yapmıştır.(B.C.A.490.01/325.1344.1-2.) 33 kişinin kurşuna dizdirildiği Özalp Olayı'nın açığa kavuşturulması için Meclis'te çalışmalar yapmıştı. (B.C.A.030.1.0.0/42.252-18.)

²⁹ Rüştü Oktar:28. Tugay Komutanlığı ve Ankara Merkez Komutanlığı'nda görev yaptı. Balkan I. Dünya ve Milli Mücadele'de görev yaptı. 1920'de Tokat ve havalisinde Milli Mücadele karşıtları ile mücadele etti.(B.C.A.490.01/325.1344.1-12)

³⁰ B.C.A.490.01/380.1605.1-8; B.C.A.490.01/345.1421.2-8; T.B.M.M. Arşivi, Tercümeihal Varakası, VII. Dönem Tutanakları

³¹ B.C.A.490.1.0 0/193.766. 1-22.

³² Sait Ebinç, **Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet(1839-1950)**,(Basılmamış Doktora Tezi),Ankara 2008,s112.

³³ İbrahim Arvas, **Tarihi Hakikatler**, Ankara,1964,s.49.Din

³⁴ **Tasvir**, 2 Ocak 1948.

Seçimlerden sonra İsmet İnönü, DP 'nin Doğu Anadolu'da Ocak ve Bucak Teşkilatı kurmasına sıcak bakmamış,³⁵ Celal Bayar, “ *Şarkta bir jandarma ve ordumuz varsa da, orada lisanımız, kültürümüz hülasa hiçbir şeyimiz yoktur. Bu itibarla Demokrat Parti şarka gitmek kararındadır*” demişti.³⁶ 12 Temmuz 1947'den sonra İsmet İnönü düşüncesinde yumuşamaya başlayınca DP, Doğu Anadolu'da örgütlenmesini genişletmeye başlamıştı.

CHP'nin bu yumuşama siyaseti ile birlikte DP Van'da teşkilatlanmaya başlamış, 1947'de Maliye Varidat Kâtibi Selahattin Bey, Özalp'ta DP'yi kurmak için teşkilatlanma çalışmalarını başlatmıştı.³⁷Özalp DP Teşkilatı Kadir Günay³⁸ ve Yusuf Kaplan tarafından kurulmuştu.³⁹DP Gevaş Teşkilatı Fevzi Fayat⁴⁰ tarafından kurulmuş, 1947 DP Gevaş, Kurubaş, İskele, Gemde Ocak Teşkilatları çok iyi çalışarak bölgedeki nüfusunu genişletmiş, köylerde yaptığı çalışmalarda önemli maddi kaynaklar sağlamıştı. DP merkeze bağlı Edremit Köyü, İskele Köyü, Gevaş İlçesi'ne bağlı Mückanis Köyü ile Pugniş Köyü'nde birer ocak teşkilatı kurmuştu.⁴¹Köylerde, İhtiyar Heyetleri, çoğunlukla DP'nin nüfusu altına girmiş,⁴² Muradiye İlçesi'nde de Çaldıran Nahiye Müdürü'nün emirleri üzerine Nazarova Jandarma Başçavuşu Zafer Bey, DP Başkanı ile birlikte Çaldıran'ın köylerini gezerek birçok köyde DP Ocak Teşkilatı'nı kurmuşlardı.⁴³Başkale DP Teşkilatı, Tahir Öztürk⁴⁴ tarafından kurulmuş, özellikle Şikak Aşireti ile akrabalığı olduğu için aşiretin de desteği ile ilçede güçlü bir teşkilat kurmuştu. CHP, DP'nin Başkale'de gücünü kırmak için DP'ye destek veren 16.000 kişilik Şikak Aşireti'nin

³⁵ Taner Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul 2011,s.51.

³⁶ Samet Ağaoglu, *Siyasi Günlük-Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Haz: Cemil Koçak, İletişim Yayınları, İstanbul,1992,s.436.

³⁷ **B.C.A.490.01/451.1858.1-1.** Van'da 13 Seçim Bölgesi'nde yapılan 1947 Muhtarlık Seçimlerine teşkilatlanma çalışmasını tam olarak tamamlamayan Van DP Teşkilatı seçimlere katılmamış, seçimleri CHP adayları kazanmıştı. (*Yeni Yurd*,31 Mayıs 1947) 93 köy muhtarlıklarının tamamını CHP almıştı.(**B.C.A.490.01/240.956.1-23**).

³⁸ Kadir Günay, DP'yi Özalp'ta kurduktan sonra politikalarını beğenmediği için CHP'ye geçmişti. (**B.C.A.490.01/193.766.1-49**.)

³⁹ CHP teftiş raporlarında; Yusuf Kaplan'ın yol kesmek, tecavüz suçlarından sanık olduğunu öne sürmüştü. (**B.C.A.490.01/193.766.1-53**)

⁴⁰ **B.C.A.490.01/718.454.1-117.** CHP'nin istihbarat raporlarında; Fevzi Fayat'ın kızılâyın parasını zimmetine geçirdiğini ve iftiradan 3 ay hapis yattığı notu düşülmüştü. (**B.C.A.490.01/193.766.1-53**)

⁴¹ **B.C.A.490.01/193.766.1-52.**

⁴² **B.C.A.490.01/441.1825.1-21.**

⁴³ **B.C.A.490.01/380.1605.1.3.**

⁴⁴ CHP'nin istihbarat raporlarında; Tahir Öztürk ile ilgili Belediye Kâtipliği'nden suiistimalden dolayı kovulduğunu birkaç yıl açıkta kaldıktan sonra Maliye Tahsil Kâtipliği yaptığı sırada zimmetine para geçirdiği için memuriyetten çıkarıldığını iddia etmişti. (**B.C.A.490.01/193.766.1-52**.)

koyu Kürtçülük propagandası yaptığını, Kürt bağımsızlığı için mücadele ettiklerini ve Aşiret Reisi Ömer Han'ın 1945'te Ruslar tarafından düzenlenen Kürt Kongresi'ne davet edildiğini öne sürmüştü.⁴⁵

DP Gürpınar hariç diğer ilçelerde teşkilat çalışmalarını tamamlamıştı.⁴⁶1947 DP Başkanı Ahmet Metin, Hükümet dairelerinde yaptığı çalışmalarla teşkilatın alanını başarılı bir şekilde genişletmiş, İskele DP Ocak Başkanı Süleyman Hamzadayı, durumu iyi olmayan yoksul köylüleri partiye yakınlaştırmak için iskelede yükleme ve boşaltma işlerinde hamalların yanında belli bir ücret karşılığında köylülere de iş imkânı sağlamıştı. DP'nin bu kadar geniş alana yayılmasında CHP'nin izlediği yanlış siyaset anlayışının da etkisi olmuş,⁴⁷ CHP Merkez İlçe Başkanı Cemal Kahvecioğlu, CHP'yi DP karşında toparlamak için parti üyeleri arasında samimi bir hava oluşturulduktan sonra köylere kadar yapılacak sıkı çalışmalarla partiye büyük bir güç geleceğini belirtmişti.⁴⁸CHP Van ve Muş Bölge Müfettişi Yozgat Milletvekili İhsan Olgun,1947'de bölgede yaptığı incelemelerde Van DP Teşkilatı'nda gevşeme ve çözümler olduğunu, 6 aylık kira bedellerini ödeyemeyecek durumda olduklarını seçimler sırasında yaptıkları propaganda çalışmalarının etkisinin tamamen geçtiğini hatta tüm Doğu Anadolu genelinde DP'nin etkisinin zayıfladığını belirtmişti.⁴⁹CHP, Van'da DP'nin kurucu üyelerini siyasetten anlamadıkları için halktan kopuk siyaset izlediklerini, kendi aralarında bile büyük çatışmalar yaşadıklarını, sınırda olan bir yerde ülke bütünlüğünden ziyade ırki mantıkla hareket ettiklerini öne sürmüştü.⁵⁰

1947'den sonra CHP ile DP arasında yaşanan çekişmeler artmış; Van DP Başkanı Ahmet Metin'in Van Hâkimlerinden Hasan Dağa, Zekeriyya Moto ve Savcı Ahmet Adaman hakkında iftira kampanyası başlattığı iddiaları üzerine CHP harekete geçmiş, takibat yapılması için girişimlerde bulunmuştu.⁵¹1947'de Van Ziraat Bankası Van Ajanslığı, köylüye para yardımında bulunmuş, CHP, kendi partileri aracılığıyla bankaya müracaat edenlere bankanın sıkıntı çıkarttığını ve ödeme yapmadığı; DP aracılığıyla müracaat edenlere bankanın kolaylık sağlayarak ödemeleri geciktirmediğini

⁴⁵ B.C.A.490.01/193.766.1-52.

⁴⁶ B.C.A.490.01/718.454.1-116.

⁴⁷ B.C.A.490.01/441.1825.1-21-22.

⁴⁸ B.C.A.490.01/441.1825.1-22.

⁴⁹ B.C.A.490.01/441.1825.1-26.

⁵⁰ B.C.A.490.01/193.766.1-52.

⁵¹ B.C.A.490.01/441.1825.1-16.

iddia etmişti. CHP, partcilik zihniyeti ile hareket eden Ziraat Bankası'nı Genel Merkez'e şikâyet etmişti.⁵²

Şubat 1948'de Hükümet konağı Müttehhatini tehdit ederek para almak istemesi suçlamasıyla tutuklanan DP Van İl Başkanı Ahmet Metin, mahkeme tarafından 6 ay hapis cezasına çarptırılması üzerine seçim kararı alınmış,⁵³1948 Van DP İl Kongresi, Nisan 1948'de toplanmış, çok sert tartışmalar yaşanmıştı. Yapılan seçim sonucunda İl İdare Kurulu Başkanlığı'na Emekli Yarbay Şükrü Altay, İkinci Başkanlığ'a Fikri Özbayram, Veznedarlığa Hilmi Durmaz, Kâtipliğe Selim Sami Soydan, Üyeliklere; Fikri Erman, Hamdi Özbayram ve M.Zeki Özalp seçilmişti.⁵⁴Yapılan seçimlerde Haysiyet Divanı'na; Selahaddin Kaplanoğlu, Rüştü Türkoğlu, Nail Yücel, Şükrü Koçak, Hasan Somay, Mehmet Kızılkaya seçilmiş, kendi aralarında yaptıkları oylama sonucunda Hasan Somay Başkan seçilmişti.⁵⁵Merkez İlçe Teşkilatı İdari Kurul Üyelikleri'ne; Mehmet Dündar, Nurettin Abnaça, Selahaddin Bilgin, Enver Aytaç, Nail Yüksel seçilmiş, kendi aralarında yaptıkları seçimle Mehmet Dündar'ı Başkan seçmişlerdi.⁵⁶

1949'da CHP'den Cevdet Kerim İncedayı'nın Aydın Halkevi'nde yaptığı bir konuşmada, şark vilayetleri halkını cahil göstererek onlara seçim hürriyeti verildiği takdirde oylarını Haso ve Memo'ya verecekleri sözleri kendisi tarafından yalanlanmasına rağmen Van DP İl Teşkilatı, bu olaya “ *Yirmi beş seneden beri şark vilayetleri ihmal edilmiş halkı cahil kalmış ise bu talihsizlik şarklılar için bir kusur değil iktidar partisinin İncedayısı gibi düşünen ve bakanlığa kadar yükselenlerin ihmal ve hatalarının neticesidir. Sandelye hırsıyla daldığınız gaflet uykusundan uyanınız. Haso ve Memo memlekete faydalı kimseleri takdir ve temyiz edecek durumdadır*”⁵⁷ diyerek sert tepki göstermişti.1949'da Van Halkevi, CHP ile DP arasındaki çekişmelerden toplantılara katılım azalmaya başlamış,⁵⁸bu rekabet seçimlerin yaklaşmasıyla daha da

⁵² B.C.A.490.01/441.1825.1-21.

⁵³ B.C.A.490.01/658.195.1-61; **Yeni Yurd**,17 Şubat 1948. D.P. olayı Yargıtay'a taşıması ile Ahmet Metin esastan görüşülen dava sonucunda serbest bırakılmıştı. (**Yeni Yurd**,19 Nisan 1948.)

⁵⁴ B.C.A.490.01/718.454.1-117; **Millet Sözü**,26 Nisan 1948; **Yeni Yurd**,4 Nisan 1948.

⁵⁵ **Yeni Yurd**,4 Nisan 1948.

⁵⁶ **Yeni Yurd**,5 Nisan 1948.

⁵⁷ **Vansesi**,23 Şubat 1949.

⁵⁸ **Van Sesi**, 9 Mayıs 1949. Cevdet Kerim İncedayı, Van Halkevi'nde yaptığı bir konuşmada DP'lileri eleştirince halkevi siyasi çekişmelere sahne olmuştu (**Demirkırat**,27 Ağustos 1947.)

artmıştı.⁵⁹ 1949'da Gürpınar İlçesi'ne bağlı Ahuvan, Pagan, Çalıklı, Gülütaga, Nerevan, Aşağı Ahulan, Helezo Calyan, Tamiran, Sokan, Beleşih, Dernik, Pakmanis ve Geleres Köylerinde DP'ye bağlı 675 kişi D.P'den istifa ederek CHP'ye geçmiş,⁶⁰ Van'da MP'nin teşkilatlanması, DP Gürpınar Hoşap Bucak Teşkilatı'nın 497 üyesinin tamamının DP'den istifa ederek MP'ye geçmesiyle kurulmuştu.⁶¹

Van DP Merkez İlçe Kongresi, 3 Nisan 1949'da Parti binasında toplanmış, yeterli sayıda üye bulunmadığından Kongre, bir hafta sonraya ertelenmişti.⁶² 10 Nisan 1949'da toplanan Kongre'ye 140 delegeden 32'si katılmış, Divan Başkanlığı seçiminin gizli oyla yapılmak istenilmesi delegeler arasında tartışmalara neden olmuş, birçok delege salonu terk etmişti. Olaylar üzerine Kurubaş Delegatesi, partinin artık eski işlevini yitirdiğini, yeni bir kadroya ihtiyaç olduğunu belirtmişti.⁶³ Gürpınar DP Ocak Teşkilatı Ahulan, Kilise ve Arıkan Köyleri'nde teşkilat kurucusu Ahmet Metin'in girişimleriyle Ocak Teşkilatları kurulmasına rağmen Ahmet Metin, Van DP İl Teşkilatı'nın bu Ocak Teşkilatlarına ilgisiz kaldığı ve İl Kongresi'ne davet etmediğini iddia etmişti.⁶⁴ Teşkilatlarda bu sıkıntıların devam etmesi üzerine DP Ahulan ve Kurubaş Ocakları, 810 üyesi birlikte toplu bir şekilde DP'den istifa etmesine rağmen⁶⁵ Genel Merkez'in araya girmesiyle istifalarını geri almışlardı.⁶⁶

Merkez İlçe Kongresi'nden sonra Van DP İl Kongresi, 27 Nisan 1949'da Doğan Pasta Salonu'nda yapılmış, açılış konuşmasını yapan İl İdare Kurulu Başkanı Şükrü Altaylı, DP'nin kurulmasıyla ülkeye demokrasi havasının geldiğini, iktidar partisi döneminde zulüm ve haksızlıkların olduğunu, Özalp'ta kurşuna dizdirilen 33 kişinin bunun bir göstergesi olduğunu vurgulamıştı. Divan Başkanlığı'na DP Özalp İlçe Başkanı Şehvet Aralan getirilmiş, gizli yapılan seçimler sonucunda İdari Kurul'a; Şükrü Altaylı, Hamit Kartal, Lütfi Dinçer, Fikri Özbayram, Fikri Erman, Mehmet Zeki Özalp ve Ziver Özkan seçilmişti. Seçimlerden sonra Talat Bekiroğlu, yaptığı konuşmada; Hükümet'in Van'a hiç ilgi göstermediğini, bölgenin kalkınmasında ziraai,

---

⁵⁹ Van Sesi, 20 Şubat 1950.

⁶⁰ B.C.A.490.01/441.1825.1-5.

⁶¹ Kudret, 30 Temmuz 1949.

⁶² Vansesi, 4 Nisan 1949.

⁶³ Vansesi, 11 Nisan 1949.

⁶⁴ Vansesi, 21 Nisan 1949.

⁶⁵ Vansesi, 29 Nisan 1949

⁶⁶ Vansesi, 12 Mayıs 1949

sanai, iktisadi ve kültürel alanda hiçbir adım atılmadığını, yakında iktidarın DP'ye geçeceğini söylemişti.⁶⁷ CHP Bölge Müfettişi İhsan Olgun, DP'nin bu iddialarının doğru olmadığını, Doğu Anadolu'nun kalkınması için CHP'nin bölgeye 10 milyon lira tahsis ettiğini, bu paranın 2,5 milyonun Van'a ayrıldığını, yakın bir zamanda Van'da 100 yataklı Devlet Hastanesi'nin inşaatına başlanacağını söylemişti.⁶⁸

1949'da Özalp İlçesi'nde 66 DP Ocak Teşkilatı kurulmuştu. D.P'nin 66 ocağına karşılık CHP Özalp'ta 42 Ocak Teşkilatı kurabilmişti.⁶⁹ DP'nin 7000 üyesinin olması CHP'yi endişeye düşürmüştü, CHP İl İdare Kurulu eski Başkanı Bahri Çağlar, DP'ye üye olanların çoğunun bilinçsiz bir şekilde üye olduklarını; İlkbahar'da Müfettiş İhsan Olgun ile yapılacak sıkı bir çalışmayla, Özalp'ta DP üye sayısının 500 kişiye, ocak sayısının 10'a kadar indireceklerini belirtmişti.⁷⁰ MP'nin Özalp'ta güçlenmesiyle Çubuklu, Velicanı, Giridli, Takur, Ergiz, Permeyrem, Yadigar, Akvirik, Avzerik, Balçıklı, Ganisas, Seydibey, Yarımkaya, Hazar gibi 27 Ocak Teşkilatı DP'den ayrılarak MP'ye geçmişti.⁷¹ DP'nin burada güçlü olmasının sebebi DP İlçe Başkanı Şahvelet'in 1949'da meydana gelen 33 kişinin ölümü ile sonuçlanan Özalp Olayını CHP aleyhinde kullanarak DP'yi Özalp'ta güçlü bir konuma taşımasıydı.⁷² CHP Bölge Müfettişi Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, DP'nin Özalp'taki zaafından faydalanarak CHP Özalp Teşkilatı'nı takviye yaparak güçlendirmişti.⁷³ Şahvelet ve oğullarının sahtekârlıktan yargılandıkları dosyayı temyize gideceği sırada mahkemeden çaldırarak yaktığı ve tekeli binasından çalınan tekeli mallarını İran'a sevkini temin ettiği iddiasıyla Van Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararı ile tutuklanması, Özalp DP Teşkilatı'na ciddi oranda kan kaybettirmişti.⁷⁴ Van DP Başkanı Şükrü Altaylı, "*Bizi en kuvvetli bulduğumuz Özalp'ta başkan ve üyelerimizi hapishanelere doldurmak suretiyle dağıtıyorlar*" diyerek bunun bir komplo olduğunu öne sürmüştü.⁷⁵ CHP Özalp Parti Başkanı Cemal Saatçioğlu'nun da çalışmalarıyla DP Ocak Teşkilatları dağılma noktasına gelmiş,⁷⁶

⁶⁷ Vansesi, 28 Nisan 1949.

⁶⁸ Vansesi, 28 Haziran 1949.

⁶⁹ B.C.A.490.01/193.764.1-7.

⁷⁰ B.C.A.490.01/199.754.1-5.

⁷¹ Kudret, 24 Kasım 1950.

⁷² B.C.A.490.01/441.1825.1-13.

⁷³ B.C.A.490.01/718.454.1-86.

⁷⁴ B.C.A.490.01/193.764.1-3.

⁷⁵ B.C.A.490.01/718.454.1-86.

⁷⁶ B.C.A.490.01/441.1825.1-15; B.C.A.490.01/193.764.1-4.

1950'de Pisvanik, Varkanis, İsgirt, Mickanis, Karutis Köylerindeki DP Ocak Teşkilatları çözülerek topluca CHP'ye geçmişler, Gevaş İlçe Teşkilatı'na bağlı Horotos Köy Ocak Teşkilatı, DP'den istifa ederek CHP'ye katılmışlardı.⁷⁷

B- VAN'DA 1950 SEÇİMLERİ VE YAŞANAN OLAYLAR

DP, elindeki gücü iyi kullanarak seçimlerin daha demokratik bir ortamda yapılması için yeni Seçim Kanununu, 7 Şubat 1950'de Meclis'e getirmişti. Yapılan görüşmeler sonucunda seçim kurulları başkanlıklarına yargıçlar getirilmiş; Yargıtay ve Danıştay Üyelerinden kurulundan oluşan bir Yüksek Seçim Kurulu öngörülmüştü. Meclis'teki sert tartışmalara rağmen kanun 16 Şubat 1950'de Meclis tarafından onaylanmıştı.⁷⁸

1950 Genel Seçimler çerçevesinde DP'nin Van'da yaptığı mitinge geniş bir katılım olmuş, DP İl İdare Kurulu Başkanı Şükrü Altaylı yaptığı konuşmada; kürsüye propaganda için çıkmadığını, ülkenin içinde bulunduğu acı durumu anlattıktan sonra Van'ın sorunları üzerinde durarak bu güne kadar seçilen milletvekillerinin çalışmadıkları için Van'a hiçbir fayda sağlamadıklarını belirtmişti. Hüseyin Kılıç, yaptığı konuşmada milletin fakirlikten ve antidemokratik kanunlardan kurtulması için DP'nin seçimlerde desteklemesi gerektiğini söylemiş, son olarak konuşan DP İkinci Bölge Genel Müfettişi Kemal Obüs, 1946 Seçimlerinde yapılan hilelere ve daleverelere karşı DP Teşkilatı'nın uyanık olmasını istemişti.⁷⁹

Seçimler öncesi iki parti arasındaki çekişme artmış; CHP, DP'nin bu çalışmaları karşısında seçim hazırlıklarının geldiği durumu değerlendirmek için gizli bir toplantı yapmış, yapılan toplantıda özellikle Van'da görev yapan memur kadrolarının DP eğilimli propagandalar yaptıklarını, Vali Nurettin Aynuksa'nın da memurları desteklediğini iddia ederek, seçimlerde Belediyelere çok iş düştüğü için Parti Teşkilatı ile Belediye arasındaki ihtilafların çözülmesi gerektiğini belirtmişti. CHP, Van'da meydana gelen deprem, göç gibi nedenlerden nüfusun sürekli değişmesinden seçimde iyi bir sonuç almak için nüfus oranı ve yapısını iyi tespit etmek, DP yanlısı politika

⁷⁷ B.C.A.490.01/441.1825.1-8.

⁷⁸ T.B.M.M Tutanak Dergisi, XXIV/48,s.710;Hilmi Uran, **Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım(1908-1950)**,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2007,s.444.

⁷⁹ Zafer,19 Mart 1950.

izleyen bazı ağa ve şeyhlere karşı önlem almak, Van'da kışın yağan kardan ötürü bozulan yolları tamir etmeği öncelikleri arasına koymuştu.⁸⁰

CHP seçimler öncesinde DP'nin usulsüzlükler yaptığını, Nazarova Jandarma Başçavuşu Zafer Bey'in Muradiye DP binasında iki gün boyunca DP Başkanı ile birlikte toplantı yaptığını, bu toplantıya 1930 Ağrı İsyanı ile ilgili olan Çubuklu Köyü'nden Hacı Mehmet Ağaoğlu Bekir Ağa, Sınt Köyü'nden Mirsiyaf Ağaoğlu Abdülaziz Ağa, Han Köyü'nden Saça Ağaoğlu İbrahim, Şeyh Haydar Köyü'nden Mehmetoğlu Ali Rıza, Giresun Köyü'nden Kadiroğlu Said, Karahan Köyü'nden Azamoğlu Halil'in de katıldıklarını iddia etmişti.⁸¹ CHP yaptığı istihbarat çalışmasında; Adaoğlu Haydar, Nazarava Köyü'nden Hüseyin Ağa ve oğulları, Haveydan Köyü'nden Tahir Beyzade Memi, Çubuklu Köyü'nden Musaoğlu Yusuf, İran ve Rus sınırlarına giderek Mollo Mustafa ile toplantılar yaptıklarını; Hoybun Cemiyeti'nden daha tehlikeli bir örgüt haline gelebileceklerini, Jandarma Üstteğmeni, Çaldıran Nahiye Müdürü, DP Başkanı Mehmet Timuçin'in bu olaya göz yumduklarını rapor etmişti.⁸² Muradiye CHP İlçe Başkanı Müştak Kahvecioğlu, DP Başkanı Mehmet Timuçin'in CHP aleyhinde halkı propagandaya davet ettiğini, buradaki karakol destekli gücünü kullanarak halkı sindirdiğini, CHP Genel Merkezi'ne bildirmişti.⁸³ CHP, Nordos Bölgesi Ağası Ebubekir Ağa'yı partilerine geçmesi için DP'nin çalışma yaptığını belirtmiş, İran'da da Demokrat Parti'nin olması ve Van'ın sınırda bulunmasından ötürü sınırdaki Rus ajanlarının da etkisiyle iki partinin halk üzerinde kafa karışıklığına neden olduğunu belirtmişti.⁸⁴

CHP Özalp İlçe Başkanı Cemal Saatçioğlu, Özalp ve Saray'da Hükümet Doktoru Mehmet Kaptanoğlu, Özel İdare Memuru Bahri Albayrak, Tapu Memuru Şefik Şenoğlu, Nüfus Kâtibi Mecit Gökdemir ve P.T.T. Müdürü Hayri Alparslan'ın usulsüz yollarla ve tehditlerle DP'ye oy topladıklarını, Doktor Mehmet Kaptanoğlu'nun DP'ye oy vermeyen hastalara bakmayacağı tehdidinde bulunduğunu iddia etmişti.⁸⁵ 1946 Seçimlerindeki gibi müdahalelerin ve baskıların olmaması için Van Milletvekili İbrahim Arvas, seçimlere müdahale eden valinin görevden alınması için yaptığı girişimler sonuç

---

⁸⁰ B.C.A.490.01/380.1605.1.

⁸¹ Adaoğlu Haydar, 1930 Ağrı İsyanı'ndan sonra İran'a geçerek Siyahçeşme Köyü'nde DP Başkanlığı'nda bulunmuş İran'da DP kapandıktan sonra tekrar Türkiye'ye dönmüştü. (B.C.A.490.01/380.1605.1.3.)

⁸² B.C.A.490.01/380.1605.1.3.

⁸³ B.C.A.490.01/380.1605.1.4.

⁸⁴ B.C.A.490.01/658.195.1-61.

⁸⁵ B.C.A.490.01/1518.619.1-2.

getirmiş, yerine yardımcısı Hilmi Bey getirilmişti.⁸⁶İbrahim Arvas, seçimler öncesi yaptığı konuşmada; CHP'nin Van ve Doğu'ya büyük hizmetler yaptığını, DP'nin işgal döneminde siyaset yapan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın pozisyonuna düşecek hakaret ve suçlamalardan, mahalle kavgasında bile söylenmeyecek laflardan uzak durması gerektiğini söylemiş,⁸⁷ bütün bu sözlerine rağmen CHP Genel Merkez'i sağ politika izlediği iddiasıyla İbrahim Arvas'ı partiden ihraç etmişti.⁸⁸

CHP Van Bölge Müfettişi Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, seçimler öncesinde Van'da yaptığı incelemelerde; DP'ye karşı üstünlük sağlamak için halkın sorunları üzerinde durmuş, bu yıl mahsul az olduğu için 2500 ton buğdayın Van'a gönderilmesini, Erciş'e bağlı Zeylan yasak bölgesinin serbest bir bölge haline getirilmesini, Başkale ve Özalp İlçeleri'ne bağlı İran sınırına yakın olup boşaltılan köylerin tekrar iskâna açılmasını, Gevaş'ta tütün ekilmesine izin verilmesini, topraksız köylüye arazi tahsis edilmesini, Van'da bir Kız Sanat Okulu'nun açılmasını, Van Gölü'ndeki sodanın kullanılması için bir soda fabrikasının kurulmasını, Ziraat Bankası'nın köylüye verdiği kredileri ertelemesini seçimler öncesinde Genel Merkez'den talep etmişti.⁸⁹

Van'da seçimler öncesinde yapılan hazırlıklar çerçevesinde seçim bölgelerine 690 sandık yerleştirilmesine karar verilmişti.⁹⁰CHP seçimler öncesinde hazırlıklarını tamamlamış, Erciş'te çalışmaların çok iyi olduğu, Çatak ve Başkale'de çalışmaların normal düzeyde olduğu belirtilmişti. Diğer ilçelerde CHP'nin halkla iyi bir iletişim sağlayamadığı için Muradiye, Gürpınar, Gevaş ve Özalp'ta aday göstermemişti.⁹¹ 1950 Van Muhtarlık Seçimlerinde Van Merkez ilçesinde CHP 10,DP 3; köylerde ise; CHP 37, DP 14 ve bağımsızlar da 21 muhtarlık almış⁹² Van genelinde toplam CHP 24 mahalle, 213 köyde; DP 150 mahalle 6 köyde; bağımsızlar 146 mahallede 9 köyde seçimleri kazanmıştı.⁹³ Erciş'te ise tamamen CHP kazanmıştı.⁹⁴ Belediye seçimlerini ise CHP 2.840 oy alarak 41 Belediye Meclis Üyesi çıkartırken DP 2.758 oy alarak 46

⁸⁶ B.C.A.030.01/74.471.5.21.

⁸⁷ B.C.A.030.01/74.471.5.22; **Vansesi**,12 Nisan 1950.

⁸⁸ **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1950.

⁸⁹ B.C.A.490.01/1518.619.1-71; B.C.A.490.01/193.766.1-34; B.C.A.490.1.0/718.454.1-101.

⁹⁰ **Vansesi**, 10 Nisan 1950.

⁹¹ B.C.A.490.1.0/240.956.1-2.

⁹² **Ulus**,16 Ağustos 1950.

⁹³ B.C.A.490.1.0/240.956.1-3; B.C.A.030.01.0/69.438.20-66.

⁹⁴ **Cumhuriyet**, 17 Ağustos 1950.

Belediye Meclis üyesi çıkarmıştı.⁹⁵1950 Genel Seçimlerinde DP Milletvekili Adayları DP Van İl Başkanı Emekli Subay Şükrü Altay, Emekli Albay İzzet Akın, Tüccar Hamit Kartal gösterilmişti.⁹⁶ CHP Genel Merkezi, seçimler için aday belirleme sürecinde adayların belirlenmesinde % 70 inisiyatif hakkını taşra teşkilatlarına; % 30'unu ise tedbir amaçlı kendi kontrolüne bırakmıştı.⁹⁷CHP, delege yoklaması ile 79 oy alan Ferit Melen, 59 oy alan Celal Çeliker'i aday göstermişti.⁹⁸ Genel Merkez ise, Kazım Özalp'ı aday çıkarmıştı.⁹⁹

Seçimler öncesi DP 'nin Van'da düzenlediği mititinge 600 kişiye yakın kişi katılmış, DP İl Başkanı Şükrü Altaylı yaptığı konuşmada; “ *Yirmi beş senedir gönderdiğiniz mebuslar çocuklara süt vermemişlerdir. Biz de bu memleketin çocuklarıyız. Bu mebusları seçecekseniz bir daha hiç seçmeyiniz*” demişti.¹⁰⁰DP Milletvekili İzzet Akın, Özalp ve Muradiye'ye yaptığı ziyarette Belediye ve Genel Meclis Seçimlerinde DP'nin güçlü ve kuvvetli olduğunu, CHP'nin tamamen tarihe karışacağını söylemişti. CHP Özalp İlçe Başkanı Cemal Saatçioğlu, Belediye ve İl Genel Meclis Seçimlerinde, DP'nin Özalp ve Muradiye'de memur kadrosundaki gücünü kullanarak sandık başlarına kendi partisine yakın kişileri yerleştirdiğini, aday göstermeyen MP'ye sağlanan kolaylıkların CHP'ye gösterilmediğini belirtmişti.¹⁰¹ Genel seçimler öncesi Van'da bulunan bazı idari amirler tarafsız olmayan politikalar izlemiş,¹⁰²CHP, DP'nin bazı memurların değiştirilmesi için valiye baskı yaptığını iddia etmişti.¹⁰³Genel Seçimlere halkın katılım oranı % 70 civarlarında olmuş,¹⁰⁴ DP % 45.24 ile 16.786 oy; CHP % 54.76 ile 20.319 oy almıştı.¹⁰⁵ DP'den Emekli Albay İzzet Akın¹⁰⁶ CHP 'den Ferit Melen ve Kazım Özalp seçilmişti.¹⁰⁷ DP, Van'da sadece 1

⁹⁵ B.C.A.030.01/51.309.4-1;B.C.A.030.01/52.312.7-63.

⁹⁶ **Kudret**, 25 Nisan 1950;**Cumhuriyet**, 25 Nisan 1950;**Zafer**,26 Nisan 1950;**Demokrat**, 25 Nisan 1950;**Ulus**,25 Nisan 1950.

⁹⁷ B.C.A.490.01/227.896.1-115.

⁹⁸ **Ulus**, 23 Nisan 1950;**Vansesi**, 21 Mart 1950.

⁹⁹ **Ulus**,23 Nisan 1950.

¹⁰⁰ **Vansesi**, 11 Nisan 1950.

¹⁰¹ B.C.A.490.01/1518.619.1-4.

¹⁰² **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1950.

¹⁰³ B.C.A.490.1.0/240.956.1-2.

¹⁰⁴ **Yeni Sabah**,15 Mayıs 1950.

¹⁰⁵ B.C.A.030.01/51.309.7-12

¹⁰⁶ Güner Sarısözen, **D.P. Milletvekili Albümü (1946-1950)** Ankara, 1998,s.365.

milletvekili çıkarabilmişti.¹⁰⁸CHP'nin diğer illerden farklı bir şekilde Doğu Anadolu Bölgesi'nde yükselişinde Van önemli rol oynamıştı.

C- DP İKTİDARI DÖNEMİNDE VAN

DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte özellikle aşiret ağaları ve sınır köylerin büyük bir kısmı CHP'den ayrılarak DP'ye geçmişti. CHP ise bu geçişleri izlediği politikaların dışında değerlendirerek özellikle DP'nin sınır köylerde izlediği kürtçülük propagandasına bağlamıştı. Bütün doğu illerinde olduğu gibi ezan yasağının kalkması Van'da DP lehine olumlu gelişmelere sahne olmuştu.¹⁰⁹ DP, Van'da merkezin taşrayı algılamasının en iyi örneğini sergileyerek halkın din ve dil yapısını dikkate alarak politikalarını bu doğrultuda sürdürmüştü.

14 Mayıs 1950'de DP iktidara geldiği zaman özellikle doğunun kalkınması işine önem vermiş, programında da doğunun kalkınması için fakülte ve enstitüler ile birlikte bir kültür merkezi oluşturmak istemişti.¹¹⁰ CHP'nin Van, Erzincan gibi yerlerde eğitim ve sağlık alanında çok geride kaldığını düşünerek bu alanlara yönelmiş,¹¹¹ Celal Bayar, Van'ın ekonomik anlamda kalkınması için İş Bankası şubesinin açılması için inceleme başlatmıştı.¹¹²DP Van Milletvekili İzzet Akın, Van'ın ilçelerinde eksik olan askerlik şubelerinin açılmasıyla ilgili Meclis'te çalışma yapmıştı.¹¹³

13 Ağustos 1952'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr.Ekrem Hayri Üstündağ, Van'ı ziyaret etmiş, yaptığı konuşmada; “*Doğuda evvelce sık sık rastlanılan asayişsizlik ortadan kalktı. Halkın bizi karşılaması ve içten gelen sıcak tezahüratı vatandaşların bu iktidara ne derin bi sevgi ve inançla bağlı bulduklarının en büyük delilini vermiştir. Heryerde etrafımızı saran insanların simalarındaki neşe, bize şarkı kaplayan boğucu havanın dağıldığı müjdesini verdi*”¹¹⁴ diyerek DP'nin Van'da büyük bir değişimi

¹⁰⁷ B.C.A.030.01/74.471.5.2;B.C.A.490.01/341.1425.1; TÜİK Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011,s.9;T.B.M.M. Tutanak Dergisi,90/18,s.444; Ulus,17 Mayıs 1950; Milliyet,6 Haziran 1950;Yeni İstanbul, 16 Mayıs 1950.

¹⁰⁸ B.C.A.490.01/342.1434.1-1;Yeni İstanbul,16 Mayıs 1950;Akşam,16 Mayıs 1950;Yeni Sabah, 18 Mayıs 1950;Ulus, 17 Mayıs 1950;Fadime Aldemir, 1950 Seçimleri,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara,2001,s.22.

¹⁰⁹ B.C.A.490.1.0/240.956.1-3.

¹¹⁰ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara,1946,s.27.

¹¹¹ Mümtaz Faik Fenik, “Doğu İlleri İçin Kışkırtıcı Sözler” Zafer,4 Haziran 1950.

¹¹² B.C.A.030.18.01/131.12.8;Zafer,12 Ekim 1952.

¹¹³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi,90/15,s.337.

¹¹⁴ Zafer,14 Ağustos 1952.

beraberinde getirdiğini vurgulamış, DP, Van'ın kalkınması için Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde 15 kişilik bir Tetkik Heyeti kurarak Van'da incelemeler başlamıştı.¹¹⁵ Tetkik Heyeti, Van'da balıkçılık, hayvancılık, eğitim alanında yapılacak yatırımlarla ilgili Hükümet'e bir rapor sunmuştu.¹¹⁶DP, Van'da CHP'nin gücünü kırmak için hizmet sağlayacak yatırımlara yönelmişti.

1953'te Muradiye DP İlçe Teşkilatı'ndan Şükrü Yavrutürk, Zeydan Erdoğan, Abdurahman Erdoğan ve 15 kurucu kişi partilerinden istifa ederek MP Muradiye Teşkilatı'nı kurmuşlardı.¹¹⁷ Van'da siyasi hayatta CHP'den DP'ye geçişler olduğu gibi, DP'den de MP'ye geçişler yaşanmıştı. Seçimlerden önce Van'a gelen CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, yaptığı incelemelerde DP iktidarında Van'ın geri kaldığını, DP'nin başlattığı işleri yarıda bıraktığını iddia etmişti.¹¹⁸ Seçimlerin yaklaşmasıyla iki parti arasındaki rekabet sertleşmiş; Gevaş CHP İlçe Kongresi'nde, konuşma yapan Avukat Tevfik Doğu, DP'nin Gevaş'ta zirai kredileri kendi partililerine verdiğini, CHP'yi destekleyenlerin bu kredilerden mahrum bırakıldığını söylemiş,¹¹⁹DP'nin Gevaş CHP Teşkilatı üzerinde baskı kurduğunu öne sürmüştü.¹²⁰

Genel Seçimler öncesi Erciş'te yapılan Muhtarlık Seçimlerini büyük bir farkla CHP'nin kazanması DP'de büyük bir endişeyi beraberinde getirmişti.¹²¹Seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte CHP Erciş ve Özalp İlçe teşkilatlarında istifalar başlamış, Erciş'ten 165, Özalp'tan 175 kişi partilerinden istifa ederek DP'ye geçmişti.¹²² Bu istifalar karşısında rahatsızlık duyan Özalp DP Teşkilatı'ndan 45 kişi partilerinden istifa ederek CHP'ye katılmışlardı.¹²³DP İl İdare Kurulu İkinci Başkanı Şükrü Altay, CHP Özalp Teşkilatı'ndan istifaların devam edeceği açıklamasında bulunmuştu.¹²⁴

1954 DP Van Milletvekili Adayları, 421 delegenin katıldığı oylama ile 9.Devre Gümüşhane Milletvekili Kemal Yürükoğlu, DP İl İdare Kurulu Başkanı Hilmi Durmaz,

---

¹¹⁵ **Şark Postası**,9 Ekim 1952;Sait Aşgın, **Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'ya Yapılan Kamu Harcamaları(1946-1960)**,Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000,s.135.

¹¹⁶ **Şark Postası**,4 Kasım 1952.

¹¹⁷ **Van Postası**,16 Haziran 1953.

¹¹⁸ **Van Postası**,11 Eylül 1953.

¹¹⁹ **Van Postası**,12 Kasım 1953.

¹²⁰ **B.C.A.490.1.0 0/193.766.1-86.**

¹²¹ **Van Postası**,29 Aralık 1953.

¹²² **Vansesi**,18 Mart 1954.

¹²³ **Van Postası**,5 Nisan 1954.

¹²⁴ **Vansesi**,17 Nisan 1954.

DP İl İdare Kurulu Üyesi Hamit Kartal, Gevaş Belediye ve İlçe Başkanı Muslih Görentaş olarak tespit edilmişti.¹²⁵ 518 delegenin katılımı ile CHP'nin milletvekili adayları Ferit Melen, Şaban Boysan, Sait Erdiñç ve Rüştü Oktar olarak gösterilmiştir.¹²⁶ Yapılan seçimlerde CHP istediği sonuçları alamamış,¹²⁷ DP % 64.10 oy oranı ile 36.252 oy; CHP ise % 35 oran ile 20.299 oy almıştı.¹²⁸ DP 31.666, CHP ise 19.263 oy almıştı.¹²⁹ DP'den Hilmi Durmaz, Muslih Görentaş, Hamit Kartal, Kemal Yürükoğlu milletvekili seçilmişti.¹³⁰

DP Van Milletvekili Kemal Yürükoğlu, Van'ın sorunları üzerinde durmuş, Şahmanis Linyit Madeni'ni,¹³¹ Milletvekili Hilmi Durmaz da Bendimahi Hidroelektrik Santrali'nin açılması için çalışmalar yapmıştı.¹³² Genel Seçimlerden sonra Başbakan Adnan Menderes, Van'ı ziyaret ederek, DP'nin Van'da yaptığı sulama ve imar yatırımlarını anlatmış,¹³³ Başbakan "Van en mühmel kalmış vilayetlerimizdendir. Vaktiyle büyük bir medeniyet merkezi olan ve 75-80 bin nüfusu barındıran Van, uzun yıllar o derece ihmale uğramıştır ki bir şehir ve bir vilayet merkezi olarak elektriği ve içme suyu dahi yoktu. Halen mevcut elektrik tesislerinin 120 beygirlik bir dizel motorundan ibaret bulunduğu ve 70 kilovat gibi gülünç bir takatı ifade ettiğini söylerken ihmalin derecesini, Van'ın bugünkü hayalini anlatmış olurum."¹³⁴ Van'ın bir şehir manzarası değil bir kasaba manzarası dahi sergilemediğini söyleyerek; burada elektrik ve fabrika tesislerinin kurulması için çalışma başlatmış,¹³⁵ elektrik problemini çözmek için Bendimahi Hidroelektrik Santrali'nin yakın bir zamanda yapılacağı bilgisini vermiş, yakacak problemini çözmek içinde Şahmanis Linyit Madeni'nin Eti Bank tarafından işletilmesine karar verilmişti.¹³⁶ İçme suyu problemi çözülmüş, yollarla ilgili ciddi

¹²⁵ **Milliyet**,13 Nisan 1954;**Zafer**,23 Nisan 1954; **Van Postası**,29 Mart 1954.

¹²⁶ **Akşam**,25 Nisan 1954;**Van Postası**,29 Mart 1954.Ferit Melen Van'ın yanısıra İstanbul'dan da aday gösterilmişti. (**Cumhuriyet**, 28 Mart 1954)

¹²⁷ **Zafer**,4 Mayıs 1954.

¹²⁸ **B.C.A.**030.01/51.309.7-12.

¹²⁹ **T.B.M.M. Arşivi**, Tercümeihal Varakası, Seçim Raporu; **Hâkimiyet**,4 Mayıs 1954.

¹³⁰ **Cumhuriyet**,3 Mayıs 1954;**Vansesi**,4 Mayıs 1954;**Demokrat**, 4 Mayıs 1954;G.Sarısözen, **D.P. Milletvekili Albümü**, s.365.

¹³¹ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**,10/3,s.91.

¹³² **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**,10/10,s.165.

¹³³ **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1954;**Zafer**,25 Eylül 1954;**Vansesi**, 24 Eylül 1954;**Demokrat**, 24 Eylül 1954;**Bitlis**,29 Eylül 1954.

¹³⁴ **B.C.A.**030.01/14.81.1-73.

¹³⁵ **B.C.A.**030.01/74.471-5;**Zafer**,25 Eylül 1954;**Vansesi**, 25 Eylül 1954; **Yayla**, 25 Eylül 1954.

¹³⁶ **B.C.A.**030.01/14.81.1-75;**Ayın Tarihi**, Eylül 1954,s.19;**Vansesi**, 27 Eylül 1954;**Bitlis**,2 Ekim 1954.

çalışmalar yapılmış, Erciş-Van arası 113 km olan kısım tamir edilmiş, 46 km Van-Gevaş yolu bitirilmiş, Van- Çatak, Van Özalp yolları elden geçirilmiş, Van merkezde 20 metrelik 14 beton köprü inşa edilmişti.¹³⁷Havaalanının genişletilmesi için çalışma başlatılmış,¹³⁸bunun yanında yüksek kalitede telsiz istasyonunun kurulmasına karar verilmiş,¹³⁹Van'ın eğitim alanında da gelişmesi için Başkale DP İlçe Başkanı Mahmut Ertaş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a Van'da, Mustafa Kemal Atatürk döneminden beri düşünülen üniversitenin kurulması gerektiğini iletmişti.¹⁴⁰

DP, 1955'ten itibaren Van'da teşkilat çalışmalarını arttırmış, özellikle köylerde faaliyetlerini yoğunlaştırmıştı. DP Erciş İlçe Kongresi, 9 Ocak 1955'te Parti binasında yapılmış, Kongre'ye 92 Ocak'tan 86'sı ile birlikte 253 üye ile katılmıştı. Eski üyelere Sıddık Nalbant'ın kürsüde konuşma yapmasına tüzüğe aykırı olduğu için izin verilmemesi tartışmalara neden olmuştu. Yapılan Seçimlerde İdari Heyet'e; Behçet Müftüoğlu 235, Kadir Şahiner 230, Mustafa Bilici 217, İzzet Devocioğlu, Mecit Çiftçi 212, Mehmet Yonar 154, Sıddık Nazlı 152 oy alarak seçilmişti. Yedek Üyeliklere; İhsan Karaman, Cezayir Coşar, Mehmet Mutlu, Ahmet Tuna, Ahmet Karadağ, Sadri Çelik, Ali Çetiner, Mehmet Ergen, Ali Albayrak, Cevdet Eroğlu seçilmişti.¹⁴¹

1956'da DP Müfettişi Elazığ Milletvekili Ömer Faruk Sanaç, Milletvekilleri Hilmi Durmaz, Muslih Görentaş, Hamit Kartal, ilçe ve köylerde yaptıkları çalışmalar sonucunda, birçok vatandaş CHP'den istifa ederek DP'ye geçmişti.¹⁴² Köylü Partisi Van'da çok kuvvetli bir konumda olmasına rağmen¹⁴³ DP'nin Van ve ilçelerinde yaptığı çalışmalar sonucunda Köylü Partisi'nden birçok kişi DP'ye katılmıştı. Köylü Partisi İl Başkanı ve Belediye Başkanı Şükrü Köserioğlu, Gürpınar Köylü Partisi İlçe Başkanı Ebubekir Ertaş, Özalp Köylü Partisi İlçe Başkanı Tahir Atasever teşkilatları ile birlikte istifa ederek DP'ye geçmişlerdi.¹⁴⁴ Bu istifalarla Van'da, Köylü Partisi kapanma noktasına gelmiş, Van'a bağlı Tımar, Erçek Edremit Nahiyeleri ve bunlara bağlı 113

¹³⁷ B.C.A.030.01/14.81.1-73.

¹³⁸ B.C.A.030.18 02/139.57.19; 3 milyon keşif bedeli ile ihaleye çıkarılmıştı.(Bitlis,2 Ağustos 1954.)

¹³⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, XX/55,s.1226; Ayn Tarihi, Eylül 1954,s.20.

¹⁴⁰ B.C.A.030.01/19.107.5-8.

¹⁴¹ Van Postası, 12 Ocak 1955.

¹⁴² Van Postası, 4 Eylül 1956.

¹⁴³ 1955 Belediye Seçimlerinde, Köylü Partisi,4085 oy alarak Meclis'e 48 üye sokmuş, DP ise 2.284 oy alarak 5 üye Meclis'e sokmuş, Köylü Partisi, Van'da Türkiye ortalamalarının üstüne çıkmıştı. (B.C.A.030.01/51.309.8-3.)

¹⁴⁴ Zafer, 2 Eylül 1956;Van Postası, 4 Eylül 1956.

köy tamamen DP'ye katılmıştı.¹⁴⁵ Seçimlerde CHP'nin % 50 başarı sağladığı Muradiye CHP İlçe Teşkilatı ve Ernis Köyü Muhtarı Mehmet Bahri, 400 üye ile birlikte istifa ederek DP'ye katılmış, CMP Özalp İlçe Başkanı Cabbar Babacan ve Çatak Belediye Başkanı Hurşit Dörtgil de DP'ye geçmişti.¹⁴⁶

1957'de DP Van İl ve İlçe İdari Heyet'i, Genel Merkez'in isteği doğrultusunda fesh edilmiş, Müteşebbis heyet kuruluncaya kadar İl Başkanlığı'na Mesut Görentaş ve 5 arkadaşı parti işleri ile ilgilenmiş; DP İl Başkanı Cemil Yörük ve 3 arkadaşı müteşebbis heyeti kurmak için görevlendirilmiş,¹⁴⁷ teşkilat kurma görevi kendisine verilen Mesut Görentaş, müteşebbis heyeti oluşturmak için çalışmalarını başlatmıştı.¹⁴⁸ Genel Merkez'in isteği doğrultusunda değişikliğe gidilerek müteşebbis heyet kurma görevi Nizam Durmaz'a verilmiş, bu doğrultuda¹⁴⁹ Van DP Merkez İlçe Kongresi, 14 Ağustos 1957'de Şehir Sineması'nda kalabalık bir halk topluluğunun katılımıyla gerçekleşmişti. Kongreyi Müteşebbis Heyet Başkanı Nizam Durmaz açmış, yapılan seçimlerde Divan Başkanlığı'na Şükrü Köserioğlu seçilmiş, DP'nin Van'da 7 yılda yaptığı yatırım ve hizmetleri anlatan bir konuşma yapmıştı. Yapılan seçimlerde İdari Heyet'e; Nurettin Sağal, Nizam Durmaz, A.Bari Kartal, Süleyman Özgökçe, Hıfzıllah Arık, Kemal Hadanoğlu, İbrahim Yeniyurt seçilmişti.¹⁵⁰

Seçimlerin yaklaşmasıyla Gürpınar CHP İlçe Teşkilatı'ndan Yusuf Avras, Abdullah Cemil Güngör ve akrabaları partilerinden istifa ederek DP'ye geçmişlerdi.¹⁵¹ 1957 Genel Seçimlerinde DP Milletvekili Adayları; Kemal Yürükoğlu, Muslih Görentaş, Nimet Sümer, Şükrü Köserioğlu, Ebubekir Ertaş, Atif Benderoğlu olarak tespit edilmişti.¹⁵² Hürriyet Partisi Van'da aday göstermemişti.¹⁵³

---

¹⁴⁵ **Van Postası**, 8 Eylül 1956.

¹⁴⁶ **Zafer**, 6 Ağustos 1956.

¹⁴⁷ **Van Postası**, 31 Ocak 1957.

¹⁴⁸ **Van Postası**, 16 Şubat 1957.

¹⁴⁹ **Van Postası**, 18 Şubat 1957.

¹⁵⁰ **Van Postası**, 15 Ağustos 1957.

¹⁵¹ **Van Postası**, 8 Ekim 1957. 1957'de CMP, sadece Özalp'ta şube kurabilmişti. CHP Van'daki durumunu kaybetmiş, sadece. Erciş'te kuvvetli kalabilmişti. Çatak Belediyesi CHP'nin elinde olmasına rağmen diğer ilçeler ve Çatak, DP'nin kuvvetli olduğu yerlerdi. (B.C.A.030.01/74.471.5.1.)

¹⁵² **Milliyet**, 8 Ekim 1957; **Zafer**, 8 Ekim 1957; **Van Postası**, 8 Ekim 1957; **Şark Ekspres**, 12 Ekim 1957; **Karaköse**, 12 Ekim 1957; **Demokrat Ağrı**, 8 Ekim 1947.

¹⁵³ **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1957.

1957 Seçimlerini Van'ın tamamında CHP kazanmış, 5 milletvekili çıkarmış,¹⁵⁴ Tevfik Doğuşiker 29.739 oy¹⁵⁵, Sait Erdiñç 29.913 oy¹⁵⁶, Ferit Melen 178.849 oy alarak seçilmişlerdi.¹⁵⁷ Van'da alan Ferit Melen, Ankara ve Van Milletvekili seçilmiş, tercihini Van Milletvekilliği'nden yana kullanmıştı.¹⁵⁸ 1957 Genel Seçimlerinde Van'da DP 1954 Seçimlerine göre % 22 oranında bir oy kaybetmiş,¹⁵⁹ 1954 Seçimlerinde D.P, CHP 'den 15.000'den fazla oy almıştı, bu seçimlerde ise fark kapanmış, CHP, DP'den 1.000 oy fazla almıştı.¹⁶⁰ Seçimlerde iki parti arasında bazı noktalarda çatışma yaşanmış,¹⁶¹ Van'ın Başkale İlçesi'nde iki parti arasında olaylar yaşanmış, yaralananlar olmuştu.¹⁶² Seçimlerden sonra Van CHP Milletvekili Sait Erdiñç, Van'da seçimler sırasında Muradiye ve Erciş'te DP Teşkilatlarının emrine iki jeep verilmesi konusu ile ilgili soru önergesi vermişti.¹⁶³ Seçimlerden sonra DP, Doğu'da Ağrı, Bitlis, Hakkari, Erzurum, Bingöl ve Muş İllerinde yükselişini sürdürürken, Van'da büyük bir düşüş yaşamıştı.

DP, Van'da 3 milyon lira harcayarak, 104 köye okul yapmış, 1 milyon harcayarak 188 köye içme suyu götürmüştü.¹⁶⁴ DP özellikle Van'da eğitim alanında önemli çalışmalar yapmış, Kız Muallim Mektebi ve Yapı Usta Enstitüsü'nü kurmuştu.¹⁶⁵ 1957 Genel Seçimlerinde DP'nin Van'da oy kaybetmesine rağmen yapılan yatırımlar doğrultusunda CHP'den DP'ye kitle halinde geçişler olmuş, Van Merkez'den 854 kişi, Gevaş'tan 215 kişi, Özalp'tan 185 kişi, Muradiye'den 315 kişi, Başkale'den 285 kişi CHP'den istifa ederek DP'ye geçmişti. Ferit Melen'in Başkale ve Hoşap CHP Teşkilatı'nı toplama çabaları sonuçsuz kalmıştı.¹⁶⁶ Bu dönem DP Van Milletvekilleri Meclis'te fazla bir varlık gösterememiş, özellikle CHP Milletvekilleri Ferit Melen ve

¹⁵⁴ B.C.A.030.01/52.312.3-1; **Zafer**, 31 Ekim 1957; **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957.

¹⁵⁵ **T.B.M.M. Arşivi**, Tercümeihal Varakası, Sicil No: 2501.

¹⁵⁶ **T.B.M.M. Arşivi**, Tercümeihal Varakası, Sicil No: 2502.

¹⁵⁷ **T.B.M.M. Arşivi**, Tercümeihal Varakası, **Sicil No:** 1909; **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, XI/7,s.21.

¹⁵⁸ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, XI/1,s.16; **Cumhuriyet**, 16 Kasım 1957; **İkinisan**, 30 Ekim 1957.

¹⁵⁹ T.Demirel, **Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı**, s.280.

¹⁶⁰ B.C.A.010.09/459.1330.6-14; **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957. DP yurt genelinde ciddi bir oy kaybına uğramıştı. (B.C.A.010.09/472.1264-2)

¹⁶¹ **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957.

¹⁶² **Cumhuriyet**, 31 Ekim 1957; M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde..s.**690.

¹⁶³ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, XI/7,s.21.

¹⁶⁴ **Zafer**, 16 Ekim 1957.

¹⁶⁵ Mehterbaşıoğlu, "Kız Muallim Mektebi ve Yapı Usta Enstitüsü" **İkinisan**, 16 Kasım 1957.

¹⁶⁶ **Zafer**, 10 Ekim 1957.

Sait Erdiñç önemli çalışmalarına imza atmıştı. Sait Erdiñç, Van'ın kalkınması için çalışmalar yapmış, Van'ın su, elektrik, madencilik, yol sorunu ve özellikle Erciş'in il olabilmesi için Meclis'te yoğun bir çalışma başlatmıştı.1958'de Nafia Vekili Tevfik İleri Van'ı ziyaretinde CHP iktidarında Van'ın geri bırakıldığını kendi iktidarlarında Van'da her sahada bir kalkınma hamlesi başlattıklarını öne sürmüştü.¹⁶⁷ Özalp'tan İran sınırına uzanacak olan Tatvan-Kotur demiryolu hattının etütleri tamamlanmıştı.¹⁶⁸ Ferit Melen'in çalışmaları Van halkı tarafından karşılanmıştı.

1958 DP İlçe Kongresi Şehir Sinema Salonu'nda yapılmış, Divan Başkanlığı'na Cemil Yürükoğlu, Vekilliği'ne Şükrü Köserioğlu, Kâtipliklere; Enver Perihanoğlu, Yaşar Baydaş seçilmişti. Kongre'ye özellikle Van'ın köy yolları ve içme sularının sağlık yönünden uygunluğu rapor olarak sunulmuştu. Yapılan seçimlerde Kemal Kadanoğlu, Selahattin Kantarcıoğlu, Bahattin Tatar, Enver Perihanoğlu, İbrahim Yenyurt, Mustafa Altınbaş, Kemal Atilla, Yedek Üyeliklere ise; Muzaffer Yoğurtçu, Enver Eryiğit, Kemal Yurtbay, Sabri Akdeniz, Bekir Özgüner, İsmail Akkuş seçilmişti.¹⁶⁹ İlçe Kongresi'nden sonra İl Kongresi Şehir Sineması'nda toplanmış, Divan Başkanlığı'na Kemal Yürükoğlu, İkinci Başkanlığa Mahmut Akkuş, Kâtipliklere; Sıddık Nalbantoğlu, İhsan Bedirhanoğlu seçilmişti. Muradiye Delegatesi Mehmet Timuçin, sert bir konuşma yaparak DP'nin Van'a bir şey yapmadığını, ihmal ettiğini öne sürmüş, özellikle bu kongrede seçimlerin kaybedilme sebepleri üzerinde durulmuştu. İdari Heyet'e; Cemil Yörük, Mesut Görantaş, Mustafa Gündüz, Şükrü Köserioğlu, Remzi Perihanoğlu, Cevdet Yörük, Şakir Çaldağ, Cevdet Yörük, Şakir Çaldağ ve Nurettin Ünsal seçilmişti.¹⁷⁰ İdari Heyet kendi arasında yaptığı seçimle Başkanlığa Cemil Yörük, Kâtipliğe Remzi Perihanoğlu, Muhasipliğe Şakir Çaldağ getirilmişti.¹⁷¹ Bu kongre ile birlikte DP Van Teşkilatı'nda farklı sesler ortaya çıkmaya başlamıştı.

DP'nin bu dönemde yoğun çalışması üzerine Erciş ve köylerinden 500 kişi CHP'den istifa ederek DP'ye geçmişlerdi.¹⁷² Başbakan Adnan Menderes, kendisini ziyaret eden Van Heyeti'ne Nisan ayında Van'a geleceğini Kız Öğretmen Okulu ve

¹⁶⁷ **Zafer**,17 Ekim 1958.

¹⁶⁸ **İkinisan**,20 Eylül 1958.

¹⁶⁹ **İkinisan**,19 Eylül 1958.

¹⁷⁰ **İkinisan**,29 Eylül 1958.

¹⁷¹ **İkinisan**,30 Eylül 1958.

¹⁷² **İkinisan**,5 Şubat 1960.

şeker, çimento fabrikalarının açılışını yapacağını bildirmişti.¹⁷³ Tüm Türkiye'de yaşanan gerginlikler Van'a da yansımış, bu dönemde iki parti arasındaki rekabet kızışmış, Özalp'ta iki parti arasında çıkan kavga sonucu 34 kişi savcılığa sevk edilmişti.¹⁷⁴

DP Van'da 1957 Seçimlerinden sonra ciddi bir oy kaybına uğramasına rağmen yapılan yatırımlara paralel bir şekilde CHP'den DP 'ye geçişler 27 Mayıs 1960'a kadar devam etmişti.

SONUÇ

CHP, DP'nin Van'da ilk kuruluşundan itibaren temkinli hareket etmiş, DP'yi kontrol altına alıp güçlenmesini engellemek istemişti.1947'den sonra CHP'de yumuşamaya başlayınca DP, Van'da teşkilatlanma çalışmalarını genişletmişti. Van'da DP ilk dönemlerde teşkilatlanmada aşiretleri kendi yanına çekerek birlikte hareket etmişlerdi. DP'nin özellikle köylerde etkili olmasıyla birlikte CHP'de köye doğru bir yöneliş başlamıştı. Bu rekabet iki parti arasındaki çekişmeyi Van merkeze kadar taşımış, memurlar arasında bile ikililik başlamıştı.

DP, Van'da etkili bir konuma gelmek için CHP'nin geçmişte yaptığı yanlışları, Özalp Olayı gibi gündemde tutarak CHP'yi yıpratmaya çalışmıştı.1950 Genel Seçimleri iki parti arasındaki rekabeti arttırmış, çekişmeli geçen seçimlerde CHP, Van'da Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerden farklı bir profil izlemiş, DP'yi geride bırakmıştı. Seçimlerden sonra DP'nin iktidara gelmesiyle Van'da CHP'yi destekleyen aşiretlerin DP'ye geçtikleri görülmüş, CHP, bu geçişleri çok tehlikeli bularak DP'nin izlediği Kürtçülük propagandasına bağlamıştı. DP, ise bölgede etkili bir parti durumuna gelmesini halkın din ve dil yapısını dikkate alan politikalara bağlamıştı. İktidara gelmesiyle Van'da önemli yatırımlara imza atan DP, 1954 Genel Seçimlerinde önemli ölçüde oylarını arttırarak CHP'yi geride bırakmıştı.

1954 Genel Seçimlerinden sonra Van'da kalıcı olmak isteyen DP, Başbakan Adnan Menderes'inde bölgeyi ziyareti ile çalışmalarını yoğunlaştırmış, elektrik, imar ve yol ile ilgili yatırımlara imza atılmış, Van'ı kültürel anlamda da kalkındırmak için üniversitenin kurulması için gerekli girişimler yapılmıştı. Köylü Partisi'nin

---

¹⁷³ İkincisan,25 Mart 1960

¹⁷⁴ İkincisan,12 Nisan 1960

kurulmasından sonra DP Van'da güçlü bir teşkilatı olan Köylü Partisi ile rekabete girmiş, DP'nin yaptığı çalışmalar sonucunda Köylü Partisi'nden birçok kişi DP'ye geçince, 1956'ların sonunda parti kapanma noktasına gelmişti. DP'nin Van'da birçok alanda yaptığı yatırımlara rağmen 1957 Genel Seçimlerinde milletvekilliklerin tamamı CHP'ye geçmişti. Bu tarihten sonra Tüm Türkiye'de yaşanan gerginlikler Van'a da yansımış, bu dönemde iki parti arasındaki rekabet kızışmış, bazı olaylar yaşanmıştı.

DP Van'da 1957 Seçimlerinden sonra ciddi bir oy kaybına uğramasına rağmen CHP'den DP 'ye geçişler 27 Mayıs 1960'a kadar devam etmişti.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A)

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivler Koleksiyonu Süreyya Ağaoglu Özel Arşivi,116/9.

T.B.M.M. Arşivi

TÜİK Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011

Resmi Yayınlar

Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara,1946

Düstur, III. Tertip, XXVII

Resmi Gazete

T.B.M.M Tutanak Dergisi

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

Gazeteler

Akşam

Bitlis

Demirkırat

Demokrat

Demokrat Ağrı

Karaköse

Kudret

Millet Sözü

Milliyet

İkinisan

Son Telgraf

Şark Ekspres

Şark Postası

Tasvir

Ulus

Van Postası

Van Sesi

Van

Vatan

Yayla

Yeni İstanbul

Yeni Sabah

Yeni Yurd

Zafer

Kitaplar

AĞAOĞLU, Samet, Siyasi Günlük-Demokrat Parti'nin Kuruluşu, Haz: Cemil Koçak, İletişim Yayınları, İstanbul,1992.

ALBAYRAK, Mustafa, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960),Phoenix Yayınları, Ankara,2004.

ALDEMİR Fadime, 1950 Seçimleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001,s.22.

ARVAS, İbrahim, Tarihi Hakikatler, Ankara,1964

AŞGIN, Sait, Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'ya Yapılan Kamu Harcamaları(1946-1960),Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

BAL, Döndü, Demokrat Parti'nin Kuruluş Çalışmaları ve Çok Partili Siyasi Hayata Katkıları,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Ankara 2001.

BAYAR, Celal, Başvekilim Adnan Menderes, Derleyen: İsmet Bozdağ, Tercüman Yayınları, İstanbul 1986.

DEMİREL, Taner, Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi, İstanbul 2011

EBİNÇ, Sait, Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet(1839-1950),(Basılmamış Doktora Tezi),Ankara 2008.

ERDEM, Tarhan, Anayasalar ve Seçim Kanunları(1876-1982),İstanbul 1982.

EROĞLU, Cem, Demokrat Parti, İmge Kitabevi, Ankara 1998.

ESİRCİ, Şükrü, Menderes Diyor ki, İstanbul, 1967.

KABASAKAL, Mehmet, Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi,(1908-1960),Tekin Yayınevi, İstanbul,1991

ÖNER, Kenan, Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1948.

SARISÖZEN, Güner, DP Milletvekili Albümü (1946-1950) Ankara, 1998.

URAN, Hilmi, Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım(1908-1950),Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2007.

YALMAN, Ahmet Emin, Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim, İstanbul 1970.

YÜCEL, M. Serhan, Demokrat Parti, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001.